

ראש השנה - שלום בעולם

"ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך,
ואימתך על כל מה שבראת ויראוך כל המעשים,
וישתחוּ לפניך כל הברואים
ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם."
(מתוך התפילה)

"ויעשו כולם אגודה אחת"

התפילה המיוחדת לראש השנה פותחת בשלומה של האנושות כולה: "ובכן תן פחדך...על כל מעשיך... כל הברואים...ויעשו כולם אגודה אחת". אנו שמחים וליבנו מתרונן, חכמינו ביקשו את טובת העולם כולו - ויעשו כולם אגודה אחת - כולל את כל היצורים עלי אדמות, שלום לכל.

מיד בהמשך, הערגה והתפילה לשלום העולם כולו מפנים את מקומם ל: "שמחה לארצך, ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך...". איך יעשו כולם אגודה אחת אם תפילתנו מוסבת על "עירך" ו"ארצך" בלבד? בהמשך התפילה שוב התייחסות לכלל וחזרה לאידיאל העולמי, תקוות האנושות כולה לצדק ויושר: "והרשעה כולה בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ (העולם)" ומייד לאחר מכן חזרה לכיוון הפרטי של עם ישראל: "ותמלוך אתה לבדך על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר מקדשך".

מה נעדיף בסדר הקדימויות בכוונתנו בתפילה, גאולת ושלום העולם או גאולה ושלום לישראל? אולי אין צורך בגאולת ישראל אם יגאל העולם כולו - עולם חדש?!

ביום הראשון של ראש השנה אנו קוראים בחומש בראשית את הפסוק: "מי מילל לאברהם הניקה בנים שרה" - אמר רבי לוי: "אותו היום שגמל אברהם את יצחק בנו עשה סעודה גדולה. היו כל אומות העולם מרננים ואומרים: ראיתם זקן וזקנה שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא, ולא עוד אלא שעושים משתה גדול להעמיד דבריהם. מה עשה אברהם אבינו? הלך וזימן את כל גדולי הדור, ושרה אמנו זימנה את נשותיהם וכל אחת ואחת הביאה את בנה עימה ומניקתה לא הביאה. נעשה נס בשרה והניקה את כולם" (ב"מ פז,א). אומות העולם מרננים עלינו - מנין באנו "אסופים" מכל מדינות העולם! צריך ללמוד ממעשה שרה אמנו כי אנו יכולים ורוצים להעשיר ולהניק את כל בני העולם, שלום כל האנושות הוא תקוותנו.

אך החשוב שצריך ללמוד משרה הוא שהניקה את בני גדולי העולם, לאחר שהפסיקה להניק את יצחק - "ביום הגמל את יצחק", אין ערבוב. שרה גם שומרת על בנה יצחק להרחיקו מאחיו ישמעאל כשהחל הלה לעבוד עבודה זרה ולשפוך דמים: "ותרא שרה את בן הגר המצרית. מצחק". ותאמר לאברהם גרש בן האמה...". שרה שהעניקה מעצמה לאנושות כולה שומרת קודם כל על בנה ומורשתו מכל משמר.

אנו מתפללים לשלום העולם כולו אך מקדימים בתפילה את שלום עם ישראל כי קודם לכל יש לגמול את עם ישראל, לתת לו את המזון המחסן מפני תהפוכות ותמורות בעולם ורק אח"כ ההענקה לעולם כולו. עם חסון העומד על ערכיו ומורשתו יכול להעניק לאחרים.

כך מובן הסדר על פי נוסח ספרד בו כתוב לפני "ובכן תן פחדך" - "ובכן יתקדש שמך על ישראל עמך"

הלכות ומנהגי ראש השנה

הכנות לראש השנה - ראש השנה הוא אמנם יום הדין ומוראו על פנינו אך הוא גם יום טוב ומצוה עלינו לכבדו ולשמחו בו כבשאר ימים טובים. על כן צריך להתגלח ולהסתפר לכבוד היום וללבוש מלבושי חג. יש מקומות שנהגו ללבוש בגדי לבן. אף הנשים יתלבשו בבגדי חג לפני כניסת החג כדי לכבדו.

השנה חל ראש השנה בימים חמישי ושישי, כניסת החג ביום רביעי בשעה 18:23. הצירוף של ימי החג ושבת דורש מאיתנו היערכות מתאימה, יש דברים שאנו צריכים

להכין מיום רביעי לשבת ויש שנוכל במגבלות מסויימות להכין מיום שישי לשבת. עירוב תבשילים שיאפשר בישול מהחג לשבת יש לערוך ביום רביעי לפני כניסת החג בשעה 18:23 .

עירוב תבשילין – יש להכינו כפי שמופיע בסידורים כדי שיוכל לבשל ולהדליק הנרות ביום טוב (יום שישי) לצורך שבת.

פלטת שבת – מי שמתכוון להשתמש בפלטה חשמלית לשבת, צריך לחברה כבר מערב ראש השנה, מכיון שאסור לחברה או לנתקה ביום טוב

מכשירי חשמל – המעוניין להשתמש במזגן, תנור אפיה, מיחם חשמלי, מאוורר וכדומה, מכשיר הנדרש ומותר להשתמש בו בחג, חייב לחברו מערב החג ולתכנן את ה"שעון שבת" כבר מערב יום טוב כלומר מיום רביעי לפני כניסת החג וכך יפעל עד מוצאי שבת.

הכנת הנרות ליום השני ולשבת - מכיוון שאסור לחמם ולהדביק הנר לפמוט, ביום טוב, יש להכין לפני החג נרות ללילה השני וכן לשבת, אלא אם כן הנר מותאם לפמוט ואין צורך בהדבקתו כי אז מותר ליתן הנר בפמוט ביו"ט. (אפשר להשתמש בתחתיות חד-פעמיות ולהחליפן בכל הדלקה).

מה בין יום טוב לשבת - אין בין יום טוב לשבת אלא מלאכת אוכל נפש בלבד. לא כל צרכי אוכל נפש מותרים אלא אלו שרגילים לעשותם יום יום. על כן אסרו חכמים מלאכות כגון קצירה, בצירה טחינה וכו' - כדי שלא יהיה טרוד במלאכות שונות בחג וימנע משמחת החג. על כן, בימינו, לא עושים ביו"ט דברים שלא רגילים לעשותם ברגיל כגון אפיית לחם ועוגות, כתישת תבלינים וכו'. ראוי שגם בעלת הבית תשמח בשמחת החג ולכן מומלץ להכין כל מה שאפשר לפני החג.

שימוש באש ביום טוב - יצירת אש חדשה אסורה ביום טוב. על כן צריך להכין לפני כניסת החג נר שממנו יהיה אפשר "להעביר" אש לצורך הדלקת נרות החג ביום השני ולכבוד שבת וכן לבישול בשני ימי החג. אפשר להשתמש לצורך כך ב"נר נשמה" או שמן בכוס שידלק יותר מ 24 שעות. אסור להשתמש במצת אלקטרוני ידני או הקבוע בכיריים לכן ישים לב לנתק או לכסות את המצת שבכיריים.

הדלקת הנרות – בערב החג תדליק האשה מלכתחילה את נרות יום טוב על פי הזמן המופיע בלוחות (18:23). אם לא הדליקה בשעה זו, יכולה להדליק עד השקיעה, אם עברה השקיעה יכולה להדליק רק מאש שהועברה מאש אחרת ולא בהדלקה מגפרור. בערב ראש השנה מברכות הנשים "להדליק נר של יום טוב", הנוהגות לברך שהחיינו ביום טוב בהדלקת הנרות מברכות אף בראש השנה, נשים רבות נהגו לברך ולאחר מכן להדליק ביום טוב אף על פי שבשבת נוהגות להדליק ולאחר מכן לברך. כל אשה תנהג כמנהג משפחתה. מכל מקום לא תכבה את הגפרור לאחר ההדלקה אלא תניחנו במקום בטוח. גם אשה שברכה "שהחיינו" בהדלקה תענה אמן בברכת "שהחיינו" בקידוש. אולם, איש המדליק נרות לא יברך שהחיינו אלא בקידוש בלבד.

ליל ראש השנה - ראוי שיהיה השולחן ערוך, הנרות דולקים וכל בני הבית לבושים בגדי חג. בעת שחוזרים מבית הכנסת, יכנסו לבית בשמחה ואף אם לא הכל מוכן לא יקפידו על כך ואפילו בליבם. יעמוד ויקדש על היין שלוש ברכות: ברכת הגפן, קידוש היום ושהחיינו כמופיע במחזורים. על השומעים להקשיב היטב ולכוון לצאת ידי חובה ועל המקדש לכוון להוציא ידי חובה - כך הוא כל השנה וביחוד בערב זה.

מאכלים שנהגו לאכול לסימן טוב - נהגו לאכול בליל ראש השנה מאכלים ששמם רומז לסימן לטוב: שירבו זכויותינו, שיתמו אויבנו, שנהיה לראש ולא לזנב וכו'. כל זה הינו מנהג טוב כנזכר בשולחן ערוך ואולם הוא מנהג בלבד ולא חיוב. לאחר הקידוש יטול ידיו ויברך המוציא ואח"כ יאמר סדר הברכות לפי דין קדימה בברכות כמופיע במחזורים ותוך הקפדה על דיני מאכלים הבאים מחמת הסעודה שאין לברך עליהם, כגון, זיתים, לוביה, דלעת וכו'.

כיבוי אש ביום טוב - אסור לכבות אש ביו"ט ואסור לכבות את להבת הגז בכיריים. אם יש לו "שעון גז" - הנה מה טוב. ואם לא, יעמיד על הכירה קומקום מים לצורך שתיית קפה, המים ירתחו, יגלשו ובגרמא יכבו האש. אח"כ יסובב את הכפתור כדי למנוע דליפת גז וישתמש במים החמים לשתייה. (יש לציין שכיריים גז חדשות בנויות בצורה שהגז לא כבה עם הגלישה ולכן ניתן לכבות רק באמצעות שעון גז "חגז"). מותר להנמיך את האש בכירה אם ההנמכה היא לצורך התבשיל כדי שלא ישרף. אסור להשתמש בכיריים או בתנור חשמלי אלא באמצעות שעון חשמלי המכוון מערב החג.

תקיעת שופר – מצוות עשה מהתורה לתקוע בראש השנה בשופר, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". (במדבר כ"ט, א). מברכים ביום הראשון, "לשמוע קול שופר" וברכת "שהחיינו", נהגו בקהילות אשכנז לברך "שהחיינו" גם ביום השני.

נשים ותקיעת שופר - אמנם נשים פטורות ממצוות שמיעת קול שופר משום שהיא "מצוות עשה שהזמן גרמא". אולם, כתוב שהנשים קיבלו עליהן לצאת ידי חובה ולכן הולכות הנשים לבית הכנסת לשמוע תקיעות שופר כהלכתן. אשה ששמעה שופר אפילו רק שנה אחת וכעת אינה יכולה ללכת לבית הכנסת לשמוע התקיעות יביאו בעל תוקע לביתה או שתשמע לפחות 30 תקיעות בבית הכנסת.

שינה בראש השנה - יש המקפידים שלא לישון בראש השנה ואמרו חכמי המוסר כי אם אדם לא ישן אך יושב ומדבר דברים בטלים עדיף שישי. ומכל מקום תיקנו חכמים בתפילת ראש השנה תוספת פיוטים ויש מקפידים להאריך התפילה עד חצות היום כדי שראשו ורובו של האדם יהיה בקדושה ובטהרה בתפילה. חכמים אחרונים תיקנו שביום ראש השנה אחה"צ קוראים תהילים (פעמיים כמניין כפר) או משניות כדי שיהיה גם חלק זה של היום בתורה ובשעה שדנים אותו יהא עוסק בתורה. כדברי החיד"א: "יתגבר כארי שלא ישן בראש השנה ויעסוק בתורה כי לא כל העיתות שוות לישון ולהתענג כי עתה יום הדין וכל העולם עוברין כבני מרום לפניו יתברך". ואף שכתבו שאחרי חצות מתר לישון, דווקא אם מרגיש עייפות רבה שלא יוכל להתפלל כראוי, ומכל מקום טוב להתגבר ולעסוק בתורה.

תשליך - ביום הראשון של ראש השנה נוהגים לומר סדר תשליך על סמך הפסוק: "ותשליך במצולות ים כל חטאתם". נוהגים לומר סדר תשליך בסמוך למקור מים: ים, מעיין בור מים וכו' ואם אינו יכול לצאת מביתו או שאין בסביבתו מקור מים כנ"ל יכול לומר התשליך בחדר שיש בו דלי מים.

הכנה מיום טוב ראשון ליו"ט שני - ביו"ט הראשון אסור להכין שום דבר ליום השני ואפילו לערוך השולחן ולהכין הנרות להדלקה, על כן, יכינו צרכי היום השני רק כשיחשיך (19:25).

הדלקת נר וקידוש בלילה השני - תדליק הנרות ליו"ט השני לאחר שיחשיך (19:25) ואם הולכת האשה לבית הכנסת תדליק מייד לאחר שתחזור. הקידוש בליל יו"ט השני כביום הראשון כולל ברכת שהחיינו. טוב שיאמר את ברכת שהחיינו על בגד חדש או פרי חדש המונח על השולחן אך גם אם אין לו חדש בכל זאת יאמר שהחיינו בקידוש.

קידוש בלילה השני – הקידוש בליל יום טוב השני בדיוק כמו בלילה הראשון, כולל ברכת "שהחיינו", טוב שיאמר את ברכת "שהחיינו" על בגד חדש או פרי חדש המונח על השולחן אך אם אין לו חדש יברך בכל זאת שהחיינו בקידוש.

ליל שבת – כל ההכנות לשבת, סידור המאכלים על פלטת שבת (שחוברת לחשמל מיום רביעי) וכן הדלקת נרות – יהיו לפני (18: 21) זמן הדלקת נרות.

עירוב תבשילין

"יום טוב שחל להיות בערב שבת (יום שישי) לא יבשל בתחילה לשבת אבל מבשל ליו"ט ואם הותיר, הותיר לשבת. ועושה תבשיל מערב יו"ט וסומך עליו לשבת." (משנה ביצה ב,א)

לימדונו חכמינו שלא לבשל מיום טוב לשבת וניתנו טעמים שונים לדבר. יש שאמרו, כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב - שעל ידי שמתחיל הכנת התבשיל לשבת מערב יום טוב לא ישכח את השבת מתוך טרדת

הי"ט ויכין צרכי שבת כהלכתם. ויש שאמרו שהוא משום כבוד יום טוב שאם יאמרו שלא מכינים מיו"ט לשבת קל וחומר שלא יכינו במקרים אחרים מיו"ט לחול.

מכל מקום תיקנו לנו חכמים שנערב את התבשילים, לשון הכנה שכבר החילונו בהכנת התבשילים מערב יום טוב(על פי הטעם הראשון) או לשון ערבות שהרי מכינים ליו"ט ולשבת ביחד (על פי הטעם השני). על כן צריך ראש המשפחה בערב יום טוב (יום רביעי אחר הצהריים) לקחת פת ותבשיל, עדיף פת שלימה (חלה, לחמניה, פיתה וכו') ולפחות פת בשיעור ביצה (כ 54 גרם) וכן תבשיל, בשר או דג וכד' ונהגו לקחת ביצה שלוקה. יערוך את העירוב כמופיע במחזורים, ויש לשומרו שלא יאכלנו עד שבת. טוב לסמנו בעטיפה מיוחדת. עירוב זה יהיה היכר המתיר לנו להכין כל צרכנו מיו"ט לשבת. נהגו לאוכלו בסעודת ליל שבת ויש שנהגו בסעודה שלישית.